

První a druhá ruská vojenská kampaň v Čečensku – pokus o srovnání

S tvrzením, že první čečenská válka skončila pro ruskou armádu naprostou blamáží, dnes souhlasí téměř všichni, nezávisle na tom, k jaké ze stran v průběhu konfliktu patřili. Ovšem tyto události se staly již před více než deseti lety. Nabízí se proto legitimní otázka: Vzala si ruská armáda z čečenské katastrofy ponaučení? Je schopna opustit staré, pro gerilovou válku nevhodné operační postupy a vyvinout nové, odpovídající realitě možných hrozeb? Odpověďmi na tyto a ještě některé další otázky se bude zabývat následující práce, jako podklad k tomu bude sloužit srovnání způsobu vedení operací ruské armády v první (1994-96) a druhé (1999-) čečenské válce.

Systém velení

Bezpochyby nejzásadnějším nedostatkem systému velení během první čečenské války byla jeho naprostá roztříštěnost. Tento typický problém porevolučních ruských reálií má své kořeny v událostech prvního volebního období prezidenta Borise Jelcina. Ten, věren prastaré zásadě „rozděl a panuj“, provedl několik rozsáhlých restrukturalizačních a redislokačních opatření, které se ve svých důsledcích dotkly snad každého útvaru vojsk Ministerstva obrany (MO). Mnoho jednotek bylo v této době zrušeno nebo převeleno k silovým složkám jiných ministerstev, zejména pak k ministerstvu vnitra (MVD). [1]

Navíc, velké množství čerstvě propuštěných vojáků na trhu práce způsobilo, že si téměř každé ministerstvo mohlo ve velmi krátkém čase vytvořit svoji vlastní „soukromou armádu“ poměrně značné síly a kvalitního výcviku. Proto jen těžko překvapí, že během obou čečenských válek se kromě regulérní armády (síly MO) do bojů zapojily jednotky snad 12 ministerstev a organizací. Jednalo se například o jednotky patřící ministerstvu vnitra, ruské kontrarozvědky FSB (Federální bezpečnostní služba), ministerstvu spravedlnosti, ministerstvu dopravy (železniční vojska), ministerstvu pro mimořádné situace, pohraniční stráž atd.

Každé z těchto vojsk disponovalo svými vlastními technickými prostředky, logistickým aparátem, bojovými prostředky a dokonce i zdravotnickým zařízením (samozřejmě vyskytovaly se zde rozdíly, zejména ve vztahu k velikosti daného kontingentu).

Tato nesmírně složitá skladba vojsk bojujících v Čečensku měla za následek neustálé problémy se zásobováním, údržbou bojové techniky, logistikou a kladla přemrštěné nároky na již tak nedostatečné množství komunikací v oblasti. Co hůře, jednotky ostatních ministerstev naprosto neovládaly armádní procedury pro navádění dělostřelecké palby či leteckých útoků. Komunikační prostředky jednotlivých ministerstev byly velice často vzájemně nekompatibilní a používání odlišné taktiky úplně znemožňovalo jakoukoli snahu o efektivní bojovou spolupráci.

Ovšem nutno dodat, že jednotlivá ministerstva se sebou často programově komunikovat odmítala. V Moskvě totiž právě v této době vrcholil boj o moc a úřady státní správy se doslova předháněly v tom, který z nich přinese prezidentovi na stůl lepší výsledky a shrábne tak větší díl z již tak dost hubeného státního rozpočtu. Například vztah mezi ministerstvem obrany

a ministerstvem vnitra by bylo možné nejlépe popsat slovem „nepřátelský“ [2]; v průběhu kampaně se objevilo několik podivných incidentů, kdy příslušníci sil MVD zahájili střelbu na jednotky MO a naopak. Dokonce je zdokumentováno několik případů, kdy zdravotníci odmítli poskytnout pomoc raněným příslušníkům jiných ministerstev, pokud za to nedostanou přímo zapláceno. [3]

To spolu s naprosto diletantským přístupem k plánování bojových operací (jeden příklad za všechny – tankový útok na Groznyj, kdy byli ruští tankisté posláni do ulic města bez jakékoli podpory pěchoty, dělostřelectva či letectva, a utrpěli téměř 80% ztráty) a také s notorickým ruským pocitem nadřazenosti vůči kavkazským národům (prohlášení generálplukovníka Pavla Gračeva, že dobytí Grozného je úkolem pro prapor výsadkářů na cca dvě hodiny) [4], vedlo k naprosté paralýze bojové činnosti na sklonku roku 1995. K tomuto stavu také značně přispěla nechuť Moskvy podniknout jakoukoli rozhodnější bojovou operaci se skutečně masovým nasazením všech vojenských prostředků.

Samostatnou kapitolou je postup při plánování bojových operací během první čečenské války. Je s podivem, že ačkoli to byli Rusové, kteří na vojenské plánování začali jako první pohlížet jako na samostatnou vědní disciplínu, a také jako první přišli s použitím matematického modelování, najednou jako by zapomněli na všechny poučky a učebnice. Na většinu vzniklých situací reagovali *ad hoc*. [5] Bez jakéhokoli operačního záměru, kalkulace rizik – dokonce se v mnoha případech ani nepřemýšlelo, jaký druh vojska a v jakém počtu by byl pro danou operaci nejvýhodnější, prostě se do akce poslalo to, co bylo zrovna „po ruce“.

Tyto všechny výše zmíněné problémy měly jednoho společného jmenovatele, kterým byly časté přesuny odpovědnosti za hlavní velení celé operace z ministerstva vnitra (MVD) na ministerstvo obrany (MO) a zpět. Jak se později ukázalo i v Dagestánu, MVD na vedení tak rozsáhlých bojových operací prostě nestačilo.

Co se změnilo

Série drtivých vojenských úspěchů, kterých Rusové dosáhli od podzimu 1999 do začátku roku 2000 byla, jak poznamenal generálplukovník Viktor Kazacev, velitel Severokavkazské vojenské oblasti, „způsobena analýzou minulých chyb, vzájemnou koordinací silových složek, důkladným plánováním a v neposlední řadě účastí armády na společných cvičeních silových složek ostatních rezortů“. [6]

Abychom byli konkrétnější, situace se začala radikálně měnit k lepšímu zejména s nástupem Vladimíra Putina do funkce předsedy vlády Ruské federace. Počátkem roku 1999 byla založena protiteroristická komise, jejíž členové, rekrutující se převážně z řad pracovníků FSB, mají za úkol sběr informací, analýzu rizik a návrhy řešení, která předkládají přímo nejvyšším špičkám Kremlu. Krátce poté byla při této komisi založena i jednotná databanka informací pro problémy týkající se terorismu. Výrazně se tak přispělo ke zjednodušení toku informací mezi jednotlivými rezorty. To bylo v přímém kontrastu s první čečenskou válkou, kdy obdobnou databází disponovalo každé ze tří nejdůležitějších ministerstev. Ovšem, jak již bylo zmíněno dříve, žádná komunikace mezi nimi neexistovala.

Dalším velice důležitým krokem k efektivní bojové spolupráci se stalo vytvoření Sdružené skupiny vojsk (*OGV - objedinennaja gruppirovka vojsk*) na severním Kavkaze. Velitelem tohoto uskupení se stal generálplukovník Viktor Kazancev (MO) a v jeho štábu mají své zástupce všechna ministerstva, která se jakýmkoli způsobem účastní bojových operací v Čečensku,

silami MVD počínaje a železničními vojsky konče. Konečně se tak podařilo alespoň částečně odstranit onu tragickou roztržičnost velení (viz obr.).

Sdružená skupina vojsk byla vytvořena z velitelství Severokavkazské vojenské oblasti a jemu podřízené 58. armády. Jejím hlavním velitelem byl jmenován generálplukovník Viktor Kazancev – dřívější velitel Severokavkazské vojenské oblasti. Jeho náčelníkem štábu se stal bývalý náčelník štábu vojenské oblasti, generálporučík Alexandr Baranov. Velitelství generála Troševa v Dagestánu se stalo základem pro Východní bojové uskupení. Severní bojové uskupení vzniklo pod velením generálporučíka Vladimíra Bulgakova, bývalého zástupce velitele Severokavkazské vojenské oblasti pro mimořádné záležitosti. Západnímu bojovému uskupení velel generálporučík Vladimír Šamanov, který byl současně velitelem 58. armády ve Vladikavkaze. [8]. Velitelství Sdružených vojsk bylo původně umístěno ve městě Mozdok, později bylo přemístěno do Chankaly poblíž Grozného.

Ačkoliv tento systém velení vypadá mnohem lépe než chaos první čečenské války, bylo by chybou předpokládat, že vše již funguje tak, jak má. Pouhé tři roky společných cvičení nemohly úplně překonat bariéru rozdílů a vzájemných antipatií mezi ozbrojenými složkami jednotlivých ministerstev. Připočteme-li absenci jakékoli doktríny o spojených silách zjistíme, že v oblasti spolupráce mezi jednotkami je ještě stále mnoho co zlepšovat. Toho jsou si Rusové samozřejmě dobře vědomi, a tak se v oblasti velení setkáváme s poměrně novým jevem, kdy jsou na vyšší velitelské posty v ozbrojených silách jednotlivých ministerstev přidělováni lidé, kteří se navzájem dobře znají a jsou pokud možno zároveň také osobními přáteli. [9] Jak se zdá, tento ryzí příklad ruské improvizace slaví mnohé úspěchy.

Sdružená skupina vojsk na severním Kavkaze			
Západní bojové uskupení [i]	Severní bojové uskupení (přejmenováno) [ii]	Východní bojové uskupení	Jižní bojové uskupení (začleněno v prosinci 1999)
	Bojové uskupení Groznyj (přejmenováno)		
	Centrální bojové uskupení		

Pozn.:

[i] Pod velení každého uskupení spadá různorodá směsice bojových praporů a pluků pozemních sil, výsadkových jednotek (VDV), námořní pěchoty, stejně jako speciální jednotky různých ministerstev.

[ii] Severní bojové uskupení může pokračovat v užívání tohoto názvu, pokud velí operacím v Grozném.

Obr.: Struktura ruského velení ve druhé čečenské válce [7]

Posledním velkým zlepšením, které přímo nespadá pod vojenské složky, ale ve svých důsledcích se vrchního velení úzce dotýká, bylo vytvoření Jednotného tiskového centra pro oblast Kavkazu. Toto centrum je zapovězeným územím pro zahraniční novináře a pod plnou kontrolou ruských vládních institucí. Podařilo se tak téměř zastavit proud „propagandisticky nevhodných“ zpráv vycházející z čečenského válčičtí a výrazně usnadnit situaci jednotlivým velitelům, kteří již nemusí každou svoji akci dlouze obhajovat v tisku. O tom, že v tím byla ztížena veřejná kontrola případných excesů netřeba se dále rozepisovat.

Taktika

V první řadě si musíme uvědomit, že vojenské ruské vojenské operace ve druhé čečenské válce byly mnohem lépe plánovány, než tomu tak bylo v té první. Na místo obligátního pokřiku „*Davaj! Davaj!*“, který se stal typickým prostředkem řešení problémů během první války, přišla na pořad taktika, která by se dala nazvat „Žádný postup bez zabezpečení“. [10] I když byla armáda ruskými médii často kritizována za svůj (příliš) pomalý postup, ruští velitelé se snažili za každou cenu minimalizovat lidské ztráty a co možná nejlépe využít svoji převahu v těžké technice.

Díky analýze bojových operací první války bylo zjištěno, že nejtěžší ztráty v řadách ruské armády byly způsobeny tím, když se špatně vycvičení branci dostali do přímého kontaktu s nepřítelem, zoceleným několika lety bojů na svém vlastním území. Za kritickou byla určena vzdálenost 300 m, [11] což je hranice maximálního účinného dostřelu útočné pušky Ak-47 a protitankové střely RPG-7 při palbě na stacionární cíl. Hlavním úkolem ruských velitelů se tak stalo udržování této třísetmetrové hranice pomocí dělostřelecké baráže, raketometů a leteckých úderů. Nejednalo se o příliš obtížný úkol, dokud ruská vojska postupovala planinami severního Čečenska k řece Terek, ale jeho důležitost rapidně vzrostla v okamžiku, kdy bylo dosaženo úpatí Kavkazu.

Klasický příklad postupu během druhé čečenské války sestával z:

- ❑ vzdušného průzkumu (Su-24MR/MP),
- ❑ vzdušného útoku na zjištěné prioritní cíle (Su-24M; Su-25),
- ❑ dělostřelecké přípravy/raketového útoku (2S4, Grad),
- ❑ rozvinutí pozemní bojové formace, kryté vrtulníky (Mi-24, Mi-17),
- ❑ postup motorizované pěchoty s palebnou podporou tanků a BVP ze vzdálenosti 0,5-3 km (T-72, BMP-2),
- ❑ *začistka*.

Samostatnou kapitolou se staly boje o čečenské hlavní město – Groznyj.

Na rozdíl od zbrklých a chaotických akcí první čečenské války probíhalo obléhání Grozného v zimě 1999/2000 úplně jiným způsobem. Vojenské síly Ruské federace město nejprve obklíčily, ale nijak se nepokoušely vstupovat do zastavěného území. Mezitím nad městem přelétávaly letouny vzdušných sil a shazovaly letáky nabádající civilní obyvatelstvo k neprodlenému opuštění města. Ač to na první pohled nemusí být patrné, tato letáková kampaň znamenala velice důležitý posun v taktice, neboť Rusové si konečně uvědomili, že to nejsou jen zbraně, čím je možné vyhrát válku.

Teprve po vypršení ultimáta začaly do města pronikat malé jednotky průzkumníků či *specnazu*, jejichž úkolem bylo zjistit opěrné body v obraně protivníka a navádět na ně palbu z tanků, děl či raketometů, eventuálně je označit pro letecký útok s použitím přesně naváděné munice. [12] Až když byl prostor vyčištěn od soustředěných sil čečenských bojovníků, mohla být vyslána pěchota, aby provedla pacifikaci zbylého odporu a obsadila město. Jednoznačně kladným výsledkem tohoto postupu bylo razantní snížení ztrát civilního obyvatelstva, vlastních vojáků i bojové techniky (v přímém kontrastu s minulou válkou byl v bojích v ulicích Grozného ztracen pouze jeden jediný ruský tank). [13]. Záporným výsledkem celé akce byla naopak destrukce celého města, daleko přesahující škody, napáchané během války první.

Když už mluvíme o bojích ve stísněných ulicích čečenského hlavního města, nemůžeme zapomenout na novinku v bojovém nasazení pěchoty, tedy o zavedení tzv. **bojevoje trojky** (bojové trojice). [14] Zdá se, že ruská armáda (alespoň u svých elitních jednotek) konečně upouští od tradiční taktiky frontálního útoku a přechází na jinými armádami již dlouho úspěšně používanou taktiku malých skupin. V praxi tato nová taktika vypadá tak, že jednotlivá družstva pěchoty operují ve skupinách po třech vojácích a to tak, že zatímco trojice postupuje vpřed, ostatní dvě ji kryjí palbou. Také je velice důležité využívání přírodních překážek k vlastnímu krytí a co největší omezení doby pohybu v otevřeném terénu. Co se týká výzbroje trojic, skládá se nejčastěji z lehkého kulometu či raketometu RPG, zbytek tvoří útočné pušky. Ovšem pokud to situace vyžaduje, objevují se *trojky* vyzbrojené pouze speciálními zbraněmi – většinou lehké kulometry, RPG, odstřelovací pušky a dokonce i plamenomety RPO-A. Takto vyzbrojené trojice nebo i celá družstva jsou používána pro posílení pěchoty na klíčových pozicích.

Další oblastí, kde došlo k přímo revolučním změnám v taktice, je dělostřelectvo. O tom, že tento „bůh války“ měl v ruských (sovětských) ozbrojených silách vždy výsadní postavení, nemůže být pochyb. Ovšem taktika použití dělostřelectva vycházela z tradiční snahy o centralizaci vojenského velení. Dělostřelecké jednotky byly téměř vždy organizovány na úrovni jednotlivých divizí a také palebné úkoly, které plnily, se vždy týkaly celého bojového svazku, nikoli palebné podpory jeho jednotlivých složek. Což se ale během druhé čečenské války radikálně změnilo.

Nově je v případě dělostřelectva používána takzvaná **zónová metoda**. [15] To znamená, že každá jednotka od pluku výše disponuje svou vlastní dělostřeleckou podporou a hlavně velitel této jednotky má jasně vytyčený prostor, ve kterém je zcela odpovědný za průzkum, vyhodnocování cílů a jejich ničení. Výsledkem je značná decentralizace velení a hlavně možnost používat dělostřelectvo aktivněji a efektivněji z pohledu nižších bojových celků. Na druhou stranu zónová taktika zvyšuje odpovědnost nižších velitelů za palebný plán. Zdá se tedy, že se ruský voják začíná stávat z nemyslícího stroje na plnění rozkazů profesionálem, který dokáže sám efektivně pokračovat v boji i v případě ztráty kontaktu s velením. I když je jasné, že to bude ještě velice dlouhá cesta.

Těžko si představit, že by se tak široký válečný konflikt, jako je ten v Čečensku, odehrával bez účasti letectva. Ve druhé válce plnilo letectvo dokonce 80 % bojových úkolů spojených s podporou pozemních vojsk. (Pro srovnání, dělostřelectvo těchto úkolů plnilo pouze cca 17 %). [16]

Asi nejdůležitějším opatřením, které vedlo ke zlepšení bojové efektivity letectva, bylo převelení armádního letectva (*ASV - Aviacija suchoputnyh vojsk*) pod vojenské vzdušné síly (*VVS - Vojenno-vzdušnye sily*) ke konci roku 2002. Takovéto opatření si vyžádala zejména nedostatečná údržba letecké techniky prováděná příslušníky pozemního vojska a dále pak nevhodná taktika používání vrtulníků ze strany velitelů, nemajících s touto zbraní patřičné zkušenosti. Přísloušnou poslední kapkou byla katastrofa těžkého transportního vrtulníku Mi-26 „Halo“, který se zřítil v blízkosti letecké základny Chankala. Jak prokázalo pozdější vyšetřování, důvodem katastrofy bylo přetížení vrtulníku spolu se špatným zajištěním převáženého nákladu.

Dalším velice důležitým zlepšením oproti předchozí kampani bylo mnohonásobné **zvýšení počtu leteckých návodčích u pěších jednotek**. Letečtí návodčí tak začali působit na úrovni praporů a v odůvodněných případech i na úrovni čet. Velmi se tak zefektivnila spolupráce letectva s pěchotou a stejně tak se drastickým způsobem snížil počet incidentů „přátelské

palby". Druhým velice důležitým aspektem, kterým se podařilo snížit nežádoucí ztráty, způsobené leteckými útoky na vlastní jednotky, se stalo **rozšířené používání přesně naváděné munice**. Zatímco během první války se tento typ munice téměř nepoužíval (jediným zdokumentovaným případem je atentát na čečenského prezidenta Džochara Dudajeva v roce 1995), [17] během druhé čečenské války se podíl „inteligentní“ munice použité při leteckých útocích zvýšil na téměř 20 %. Generální štáb dokonce vydal nařízení zakazující použití „klasické“ letecké munice ve vzdálenosti menší než 3 km od obydlených oblastí. I když se můžeme jen dohadovat, jak je toto opatření v praxi dodržováno, přece jen zde vidíme snahu o omezení bezdůvodného ničení a ztrát na životech civilního obyvatelstva.

Následuje krátký rozbor jednotlivých bojových úkolů, které VVS a ASV muselo během druhé čečenské války plnit.

1. **Protivzdušné operace** – na začátku války disponovali čečenští bojovníci dvěma vrtulníky a jedním letounem An-2, které byly používány k transportu zbraní ze sousedních zemí. Z tohoto důvodu bylo vyčleněno několik stíhacích letounů Su-27 pro provádění OCA (Offensive Couter-Air) a CAP (Combat Air Patrol) úkolů. Radarové pokrytí oblasti prováděly letouny A-50.
2. **Operace proti pozemním cílům** – byly vedeny s cílem poskytnout podporu pozemním jednotkám a jako hlavní cíle sloužily nejčastěji mosty, důležitější komunikace a budovy vojenského významu. Tohoto typu operací se zúčastňovaly letouny Su-24, Su-25 a vrtulníky Mi-24. Jejich součástí byl i takzvaný „volný lov“, kdy dvojice letounů (nejčastěji Su-25) pátrala po známkách aktivity čečenských povstalců na již dobytém území.
3. **Strategické vzdušné operace** – i když někteří velitelé VVS zpočátku nasazení strategického letectva podporovali, velitel vzdušných sil, generál Kornukov opakovaně trval na tom, že to situace v Čečensku nevyžaduje. Útoky na cíle strategického významu, jako jsou letiště, telekomunikace a rafinérie ropy prováděly posádky letounů Su-24 a Su-25. Nutno dodat, že velmi úspěšně.
4. **Podpora vzdušných operací** – do této kategorie spadá navádění vzdušných útoků (v případě pozemních leteckých návodčích), bojové pátrací a záchranné služby CSAR, transport pozemních jednotek za linie nepřitele (zejména *specnaz*), stejně tak jako převážení zásob a munice. Tyto úkoly obstarávaly vrtulníky Mi-8/17, krytí bitevními vrtulníky Mi-24 či letouny Su-25. Dále mnohem větší důraz než během prvního čečenského konfliktu byl kladen na efektivní průzkum a radioelektronický boj. K tomuto účelu sloužila flotila letadel Il-20, An-32, A-50, Su-24MR/MP a dokonce i Mig-25RBK. [18]

Co se týče **taktiky vrtulníkového boje**, letecké síly ASV a později VVS operovaly vždy ve skupinách 2 až 4 bitevních vrtulníků Mi-24 spolu s jedním až dvěma vrtulníky Mi-17. Tyto formace jsou nazývány leteckou taktickou skupinou (ATG). Jejich bojová činnost je vedena tak, že vrtulníky Mi-17 spolu s pozemními leteckými návodčíchmi navádějí „Hindy“ na cíl, eventuálně provádějí záchranné operace v případě, že byl některý z vrtulníků sestřelen. Čtveřice „Hindů“ poté útočí na cíl z různých směrů a to tak, že jeden pár vždy při útoku kryje ten druhý. [19] Druhá čečenská válka znamenala renesanci v bojovém použití vrtulníků v ruských vojenských silách. Spolu s výrazným zlepšením taktiky byla odvolána nesmyslná opatření o minimálních letových výškách, zákazu přeletů nad obydlenými oblastmi apod. Vrtulníky se tedy obrazně řečeno vrátily do Čečenska zpět, a to s „plnou parádou“.

Výzbroj a výstroj

Skladba a výzbroj ruských jednotek účastnících se prvního čečenského konfliktu jako by naznačovala, že Moskva tuto válku snad ani nechce vyhrát. Do bojů byli posláni noví branci s nedostatečným výcvikem nebo naopak za trest vojáci starší, jejichž kariéra v armádě obsahovala kdejaký škraloup.

Podobně to vypadalo i co se týče bojové techniky. Ruská armáda navozovala dojem, že se spíš než bojovat snaží zbavit starého železa. Do akce byly nasazeny beznadějně zastaralé tanky T-62, jejichž pancíř rozhodně nemohl odolat kumulativním střelám moderních ručních protitankových zbraní, kterými disponovali Čečenci. To samé platilo o obstarožních obrněných transportérech BTR-60 a bojových vozidlech pěchoty BMP-1, BMD-1. [20]

Ještě horší situace panovala v úrovni vybavení jednotlivých vojáků. S výjimkou ručních zbraní (převážně útočné pušky AKM, AK-74 a jejich derivátů) bylo vybavení ruských vojáků v pravdě tragické. Nekompletní uniformy, neohrabané, těžké kožené holínky, žádná pasivní ochrana vojáka, maximálně ocelové přilby z hloubi šedesátých let. Ačkoliv útok začal na podzim, většina jednotek byla vybavena pouze prastarými vatovanými kabáťci a tradičními ruskými ušankami. Zoufale chyběly moderní batohy, taktické vesty, dokonce i kožené rukavice, které by umožňovaly střelbu. O sofistikovanějším bojovém vybavení se ani nemá smysl zmiňovat – úplně chyběly moderní komunikační prostředky, systémy nočního vidění, systémy zaměřování a řízení palby; [21] dokonce panoval nedostatek i obyčejných optických dalekohledů.

Obzvláště kritická byla situace ohledně komunikačních prostředků. Ve většině případů se jednalo o staré typy z počátku osmdesátých let (mnohdy ještě starší), které měly jen velmi omezený dosah, byly velké a těžké, což z jejich obsluhy dělalo lákavý cíl pro čečenské odstřelovače. Každé ministerstvo navíc disponovalo rozdílnými typy komunikačních prostředků, které spolu navzájem naprosto nebyly kompatibilní. Dalším velice závažným problémem byl velice snadný odposlech a rušení těchto stanic. [22]

Připočítáme-li k tomu všemu ještě špatnou a nevýkonnou logistiku, nedostatek náhradních dílů a častou neznalost používané techniky u nově vycvičených vojáků, jen těžko překvapí, že ruská armáda utrpěla v první čečenské válce tak vysoké ztráty – vždyť ty bojové představovaly v konečném součtu jen něco víc než polovinu. Zbytek tvořily různé nehody, technická selhání a nedostatečný výcvik jednotlivých osádek bojové techniky.

Druhá čečenská válka přinesla podstatná zlepšení stavu použité výzbroje a výstroje. Určitě to neznamenal, že by ruská armáda získala nějaké velké množství nové bojové techniky, ale spíše začala brát operace v Čečensku skutečně vážně. Do bojů konečně přestala být posílána zastaralá technika, vzhledem ke změněné geopolitické situaci byly pro čečenské bojiště uvolněny některé typy zbraní, které byly během předchozí války považovány za příliš strategicky cenné. Jednalo se hlavně o laserem naváděnou munici do tanků, děl a raketometů; stejně tak jako vysoce přesnou výzbroj letadel a vrtulníků. Zatímco tento typ munice během první čečenské války používán téměř nebyl, během té druhé již tvořil podstatnou část palebné dotace.

Asi největšího zlepšení bylo dosaženo v oblasti vybavení jednotlivých vojáků, a to jak obyčejných, tak i speciálních jednotek. Zatímco v oblasti ručních zbraní k nějakým převratným změnám nedošlo – pouze se v širším měřítku začalo používat modernizovaných verzí útočných pušek AK-74M a odstřelovacích poloautomatických pušek SVD – v oblasti výstroje nastala bezmála revoluce. Vojáci dostali nové uniformy (každé ministerstvo vyvinulo svou

vlastní, aby to nebylo tak jednoduché), prastaré vatované kabáty nahradily moderní bundy s výplní z dutých vláken, bylo zavedeno několik typů taktických vest, k dispozici již jsou také nové batohy a speciální výbava pro operace v horách. [23] Velmi se také zlepšila pasivní ochrana vojáků, kteří dostali kevlarové helmy a vesty. I když nutno přiznat, že se většinou jedná o poměrně zastaralé exempláře, které váží něco okolo 20 kg. [24]. Dále na rozdíl od předchozího konfliktu jsou již plně k dispozici systémy nočního vidění, řízení palby atd.

Ovšem nutno přiznat, že některé nedostatky ve výbavě vojáků stále přetrvávají. Stále se nedaří jednotky vybavit vhodnými prostředky komunikace, které by umožňovaly šifrovaný rádiový přenos, měly dostatečný dosah a byly při tom velmi malé a lehce přenositelné. Stále se nedaří nakoupit vhodnou obuv pro boj v zastavěných oblastech, a tak většina příslušníků speciálních jednotek dává přednost civilním „teniskám“. [25]

I přes trvalý nedostatek financí panující v ruské armádě se podařilo zavést do výzbroje a v Čečensku bojově otestovat několik nových zbraňových systémů.

Předně se jedná o rozsáhlé používání takzvaných **termobarických (či fuel-air) zbraní**. Typická termobarická zbraň se skládá z nádrže paliva (ethylen oxid, propylen oxid) a dvou oddělených náloží. Po shození nebo vystřelení zbraně se v přednastavené výšce výbuchem první nálože otevře kontejner a vytvoří se oblak směsi atmosférického kyslíku a paliva (velikost a koncentrace oblaku závisí na velikosti nálože). Oblak paliva obtéká objekty, které mu stojí v cestě a proniká do prostorů, chráněných před klasickými výbušninami (budovy, jeskyně, bunkry, ...). Druhá nálož výbuchem zapálí směs za vzniku masivní tlakové vlny (interval mezi výbuchy obou náloží je přibližně dvě sekundy). Tlaková vlna ničí nezpevněné budovy a techniku a zneškodňuje exponované osoby. Účinek zbraně je ještě umocněn jejím použitím v uzavřených prostorech. [26]

Dodatečně ke klasickým termobarickým výbušninám vyvinuli sovětsí vědci dva typy **munice s „vylepšeným výbuchem“**. Oba pracují na stejném principu, kdy se výbušnina před detonací rozptýlí do vzduchu. První typ má tenkostěnný kontejner naplněný zápalným hliníkem a nitrocelulózou (označované reactive-surround). Druhý typ je tvořen směsí zápalné tekutiny s pevnou výbušninou (označuje se slurry-explosives).

Rusové vyvinuli velké množství zbraní, které využívají fuel-air technologii. Jedná se například o KAB-500, ODAB-500PM leteckou pumu, RAKS-203 raketu kategorie vzduch-země, dále pak 220mm rakety pro raketometný systém MLRS 9K57 Uragan, 300mm rakety pro MLRS 9K58 Smerch, dokonce existují i termobarické hlavice pro RPG-7 a plamenomet RPO-A. [27]

Další novinkou v čečenské válce, která také využívá termobarického efektu, je TOS-1 Buratino. Tento 30hlavňový raketomet ráže 220 mm umístěný na šasi tanku T-72 prokázal svoji strašlivou ničivou sílu během bitvy o Groznyj. Buratino je zbraňový komplet pro přímou střelbu na vzdálenost od 0,4 do 5 km. Jeho zaměřovací systém se skládá z měřidel, laserového dálkoměru, balistického počítače a senzorů náklonu. Jednou salvou je Buratino schopný spolehlivě zničit oblast 200 x 400 metrů. Ačkoliv se původně jedná o zbraňový systém chemického vojska, jsou tyto raketometry v počtu dvou až čtyř často přiřazovány jako palebná posila k dělostřeleckým plukům. [28]

Jak již bylo popsáno výše, během druhé čečenské války došlo k velkému rozmachu používání vysoce přesné munice a jednou z nejdůležitějších je laserově naváděný minometný granát ráže 240 mm zvaný *Smel'chak*. Tato střela vážící 125 kg je vystřelována z obřího samohybného minometu 2S4 na vzdálenost až 9200 metrů. [29] Jedná se o velice efektivní zbraň k ničení fortifikací, opěrných bodů a skalních palebných postavení.

Mezi další významné novinky na čečenském bojišti patří bojové testování nového bitevního vrtulníku Ka-50, který se v Čečensku objevil na cca 14 dnů, ovšem konkrétní výsledky tohoto testování nejsou autorovi známy.

Zajímavé bylo též zkušební nasazení nových vozidel BMP-3 do bojových operací. Bohužel vlivem nedostatečné obsluhy, kterou prováděli špatně vycvičení vojáci základní služby, se původně plánovaná životnost těchto strojů zkrátila na pouhou jednu třetinu. [30] Z tohoto důvodu byly BMP-3 od bojových jednotek staženy a nahrazeny na údržbu méně náročnými BMP-2.

Mohlo by se zdát zvláštní, že až na poslední dva zmíněné případy nebyly v čečenské válce použity nejmodernější výdobytky ruského zbrojního průmyslu. Z části je to samozřejmě dáno nedostatkem financí a dostatečně vycvičeného personálu, ale hlavní důvod dle mého názoru tkví v tom, že ruský zbrojní průmysl je z velké části závislý na zahraničních objednávkách a určitě by mu neprospělo, kdyby některý ze supermoderních válečných strojů byl ztracen v boji s relativně špatně vyzbrojeným protivníkem.

Závěr aneb je možné vyhrát?

Zatímco první čečenská válka byla spíše zářným příkladem toho, jak vojenskou operaci v žádném případě neprovádět, v té druhé Rusové jasně prokázali, že se ze svých chyb poučit dokáží a také že jsou skutečnými mistry v umění improvizace. I když stále nejsou schopni vypracovat nějakou komplexní doktrínu protigerilové války, i když postrádají propracovaný systém spolupráce spojených sil, i když ruské ozbrojené síly trpí nedostatkem finančních prostředků (operace v Čečensku odčerpávají na 60 % armádního rozpočtu), [31] jsou těmto faktům schopni přizpůsobit svou taktiku a strategii a bojovat ve válce, na kterou podle západních měřítek nejsou vůbec připraveni, s překvapivou efektivitou.

Jak již bylo popsáno výše, nejdůležitějším rozdílem, kterým se liší druhá čečenská válka od té první, je skutečnost, že ji mocenské elity v Moskvě konečně začaly brát vážně. Už se neopakují notoricky známé chyby, kdy byli vojáci posíláni do bojových operací v nedostatečných počtech (zatímco první války se účastnilo cca 40 000 ruských vojáků, v té druhé jich bylo nasazeno téměř 100 000), s mizerným vybavením a bez odpovídající dělostřelecké či vzdušné podpory. Nyní již v Moskvě nezuří boj o moc a Vladimir Putin se projevuje jako rozhodný vůdce, který je schopen přijmout určitá rizika a poskytnout vojákům většinu toho, co potřebují.

Velikou změnou k lepšímu je také to, že si Ruská armáda uvědomila, že to není jen síla zbraní, která rozhoduje o vítězství či prohře ve válce. Minimálně stejně důležité je i veřejné mínění, a to jak domácí, tak i to světové. I s tímto faktem si ruská oficiální místa dokázala během druhé čečenské války poradit a je bez diskuze, že tentokrát se informační válku podařilo Rusům konečně vyhrát.

Co se týká dalšího možného vývoje v Čečensku, situace vypadá poměrně optimisticky. Síly čečenských bojovníků jsou roztržštěné, jejich vůdcové, opatření gloriolou vítězství v první válce, jsou již většinou mrtví (Dudajev, Maschadov, Basajev), zahraniční podpora slábne, stejně tak jako zájem světové veřejnosti o čečenskou věc. Díky přílivu arabských žoldnéřů a islámských fanatiků nejsou dnes čečenští bojovníci pro většinu lidí ničím jiným než další teroristickou skupinou, kterou je třeba za každou cenu zničit.

Když Vladimir Putin v roce 2001 převedl vrchní velení nad operacemi v Čečensku z ministerstva obrany na ministerstvo vnitra, chtěl tak dát najevo, že mezinárodně politický aspekt

války jednoho státu vůči druhému již pominul a nyní se jedná již o ryze ruskou záležitost. S odstupem několika let zřejmé, že se mu to alespoň částečně povedlo a ruské bezpečnostní síly skutečně pomalu spějí ke konečné porážce čečenských bojovníků. Je ovšem jasné, že to ještě bude cesta dlouhá a i poté, co dojde k vojenskému vítězství, bude muset Moskva vynaložit ještě hodně úsilí a finančních prostředků, než se situace vrátí alespoň přibližně do normálu.

Autor by rád poděkoval PhDr. Miloši Balabánovi, Ph.D. a PhDr. Liboru Stejskalovi z Centra pro sociální a ekonomické strategie (CESES) FSV UK Praha, bez jejichž cenných rad a připomínek by tato práce nikdy nemohla vzniknout.

Odkazy na zdroje:

- [1] Michael ORR. Better or Just Not So Bad? An Evaluation of Russian Combat Effectiveness. In *The Second Chechen War*, publikovala Defence Academy of the UK, 27.8. 2003, <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/caucasus/p31>.
- [2] C. W. BLANDY. *Chechnya: Two Federal Interventions An Interim Comparison and Assessment*, publikovala Defence Academy of the UK, 19.8. 2003, <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/caucasus/p29>.
- [3] Michael ORR. Better or Just Not So Bad? An Evaluation of Russian Combat Effectiveness In *The Second Chechen War*, publikovala Defence Academy of the UK, 27.8. 2003, <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/caucasus/p31>.
- [4] C. W. BLANDY. *Chechnya: Two Federal Interventions an Interim Comparison and Assessment*, publikovala Defence Academy of the UK, 19.8. 2003, <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/caucasus/p29>.
- [5] tamtéž.
- [6] tamtéž.
- [7] Michael ORR. Better or Just Not So Bad? An Evaluation of Russian Combat Effectiveness. In *The Second Chechen War*, publikovala Defence Academy of the UK, 27.8. 2003, <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/caucasus/p31>.
- [8] tamtéž.
- [9] tamtéž.
- [10] tamtéž.
- [11] L.W. GRAU. *Technology and the Second Chechen Campaign: Not All New and Not That Much*, publikovala Defence Academy of the UK, 27.8. 2003, <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/caucasus/p31>.
- [12] Michael ORR. Better or Just Not So Bad? An Evaluation of Russian Combat Effectiveness. In *The Second Chechen War*, publikovala Defence Academy of the UK, 27.8. 2003, <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/caucasus/p31>.
- [13] tamtéž.
- [14] tamtéž.
- [15] C. W. BLANDY. *Chechnya: Two Federal Interventions An Interim Comparison And Assessment*, publikovala Defence Academy of the UK, 19.8. 2003, <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/caucasus/p29>.
- [16] Marcel de HAAS. The Use of Russian Airpower. In *The Second Chechen War*, publikovala Defence Academy of the UK, 08.7. 2003, <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/russian/b59>.
- [17] Michael ORR. Better or Just Not So Bad? An Evaluation of Russian Combat Effectiveness. In *The Second Chechen War*, publikovala Defence Academy of the UK, 27.8. 2003, <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/caucasus/p31>.
- [18] Marcel de HAAS. The Use of Russian Airpower. In *The Second Chechen War*, publikovala Defence Academy of the UK, 08.7. 2003, <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/russian/b59>.
- [19] tamtéž.
- [20] Autorova analýza fotografií prezentovaných na webových stránkách: <http://www.pbase.com/igor01/chechnya&page=1>, ze dne 6.9. 2006.
- [21] Michael ORR. Better or Just Not So Bad? An Evaluation of Russian Combat Effectiveness. In *The Second Chechen War*, publikovala Defence Academy of the UK, 27.8. 2003, <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/caucasus/p31>.
- [22] C. W. BLANDY. *Chechnya: Two Federal Disasters*, publikovala Defence Academy of the UK, 27.8. 2003, <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/caucasus/p29>.

- [23] Autorova analýza fotografií prezentovaných na webových stránkách: <http://www.pbase.com/igor01/chechnya&page=1>, ze dne 6.9. 2006.
- [24] C. W. BLANDY. *Chechnya: Two Federal Disasters*, publikovala Defence Academy of the UK, 27.8. 2003, <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/caucasus/p29>.
- [25] Autorova analýza fotografií prezentovaných na webových stránkách: <http://www.pbase.com/igor01/chechnya&page=1>, ze dne 6.9. 2006.
- [26] Zdeněk KUSSIOR. *Ruské letecké objemově detonující bomby ODAB*, publikoval server www.military.cz, stav ze dne 7.9. 2006, <http://www.military.cz/russia/air/weapons/bombs/odab/odab.htm>.
- [27] L.W. GRAU. *Technology and the Second Chechen Campaign: Not All New and Not That Much*, publikovala Defence Academy of the UK, 27.8. 2003, <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/caucasus/p31>.
- [28] tamtéž.
- [29] tamtéž.
- [30] C. W. BLANDY. *Chechnya: Two Federal Interventions An Interim Comparison And Assessment*, publikovala Defence Academy of the UK, 19.8. 2003, <http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/caucasus/p29>.
- [31] tamtéž.

Zhroucení státní moci vedlo k „novým“ válkám v Africe, na Balkáně, ve Střední Asii a na Kavkaze. Tyto války se nepodobají válkám mezi státy ani občanským válkám, které známe z minulosti. Vyvolávají otázky po tom, jaký je rozdíl mezi „porušováním lidských práv“ ze strany států, „týráním“ ze strany nestátních účastníků a „konfliktem“ mezi ozbrojenými bojujícími stranami. Bitvy jsou výjimečným jevem a většina násilí je páchána na civilistech. Obzvláště typickým rysem takovýchto válek je vyhánění obyvatelstva z jeho domovů, které je důsledkem etnických čistek, tak toho, že je obtížné odlišit civilisty od aktivních účastníků konfliktu. Takovéto války stírají rozdíl mezi vnitřním a vnějším, protože se přelévají přes hranice států a účastní se jich jak místní, tak globální aktéři. Stírá se i rozdíl mezi soukromým a veřejným, jelikož zmíněných válek se účastní jak pravidelné jednotky, tak polovojenské skupiny, váleční územní vládcí, žoldnéři a organizované zločinecké bandy. „Nové“ války také dávají vzniknout abnormální politické ekonomice, v níž je většina výdělečných činností, od čerpání podpory ze spřízněných kruhů v emigraci, přes pašování všeho druhu, až po loupení a získání válčené kořisti, tak či onak spjata s násilím a donucováním.

V těchto typech situací může být použití vojenské síly v její tradiční podobě často kontraproduktivní. Jedním z důvodů je měnící se povaha vojenského potenciálu. Lehké střelné zbraně, granáty a další zbraně zlevnily a staly se dostupnějšími, takže se zmenšil rozdíl mezi těmi, kdo mají k dispozici vyspělou vojenskou techniku, a těmi, kdo ji nemají. Západní státy nemají i přes velký rozdíl ve vojenských výdajích v takovýchto situacích ve vojenské technice ani zdaleka takovou převahu. Mají převahu ve vzduchu a v oblasti informačních technologií. Vzdušné útoky mohou být ničující a vyspělá technologie může být účinnou zbraní proti státním režimům, jak se ukázalo v Iráku nebo čí v Afghánistánu. Tato technologie ale není vojákům nic platná, mají-li nastolit nebo udržet mír či chránit civilisty – nepomůže jim například čelit sebevražedným bombovým útokům, které jsou prováděny poměrně primitivními technickými metodami, ani jim neumožňuje zabránit etnickým čistkám, jaké probíhaly v Kosovu po válce s Jugoslávií.

Doktrína lidské bezpečnosti pro Evropu
Barcelonská zpráva studijní skupiny pro evropské bezpečnostní kapacity

(předloženo v Barceloně 15. září 2004)

In: *Bezpečné Česko v bezpečné Evropě*

Praha: Úřad vlády České republiky, 2007, ISBN 978-80-87041-17-8.